

Het Caribisch regionalisme: naar een nieuw theoretisch kader?

► *Angel L. Viera-Tirado*

Het open regionalisme tracht voordeel te halen uit de kansen die de internationale vrijhandel biedt. Dat verklaart echter nog niet de levenskracht van de regionale akkoorden die daarbij in tegenstelling lijken te staan met het maximaliseren van voordelen uit de vrijhandel. In dit artikel worden vier modellen uit de literatuur van de internationale betrekkingen behandeld. Zij vertegenwoordigen verschillende visies op de levenskracht van de regionale regimes in het Caribisch gebied. Daarna volgt de conclusie dat een combinatie van de constructivistische en de kritische theorie de levenskracht van de regionale regimes kan helpen verklaren.

We leven in een wereld die zich in toenemende mate organiseert rond regionale verdragen of regimes.¹ Een belangrijke vraag is: onder welke voorwaarden zijn deze regimes levenskrachtig? De levenskracht en de stevigheid² van regimes zijn een belangrijk issue in de literatuur over internationale regimes³ die het "open regionalisme" behandelt.⁴ Dat principe van het open regionalisme herkennen we in het Noord-Amerikaanse Vrijhandelsverdrag (North American Free Trade Agreement, NAFTA), de Europese Unie (EU), de Associatie van Zuid-Oost-Aziatische Landen (Association of Southeast Asian Nations, ASEAN) en de Zuid-Amerikaanse Gemeenschappelijke Markt (Mercado Común del Sur, MERCOSUR). Deze studie van de theorieën van internationale betrekkingen toont evenwel aan dat er geen enkele theorie is die een afdoend antwoord levert met betrekking tot de levenskracht van het Initiatief van het Caribisch Bekken (Caribbean Basin Initiative, CBI).

Wat is er met de regio?

Om een eerste indruk te krijgen van het Caribisch gebied moet men een blik werpen op de etnische, taalkundige, economische en politieke diversiteit van de regio. Deze regio beschrijven is altijd een ontmoedigende opdracht voor wetenschappers en beleidsmakers geweest. Volgens Serbín (1997) zijn er drie definities van het Caribisch gebied. Deze definities verschillen extreem van elkaar. De engste definitie beperkt zich alleen maar tot de eilanden tussen de Atlantische Oceaan en de Caribische Zee, terwijl de meest ruime definitie ook landen van Midden-Amerika als Mexico en Zuid-Amerikaanse landen als Venezuela en Colombia tot onderdeel van de regio maakt. Dit wordt nog gecompliceerder doordat landen als de Verenigde Staten, Frankrijk en Nederland territoria in de regio bezitten waardoor ze eigenlijk ook "Caribische" landen zouden kunnen zijn. Ik neem enkel de eilanden van de archipel als vertrekpunt van mijn analyse.⁵

Onafhankelijke kleine staten, koloniale territoria, geassocieerde staten en zelfs provincies van landen van buiten de regio⁶ kan men hier tussen vinden. De regio wordt verder gekarakteriseerd door gemeenschappelijke historische achtergronden als gevolg van het Europese kolonialisme, de diverse immigratiegolven en de overheersing van een sterke Afro-Caribische cultuur wegens de uitroeiing van de inlandse bevolking (Knight en Palmer 1989). Afzondering en fragmentatie worden aangehaald als sleutelkenmerken van deze regio die in haar diversiteit door vreemde mogelijkheden is bepaald en die voor veelvoudige identiteiten heb-

ben gezorgd (Randall en Mount 1998). De Caribische landen zijn kwetsbaar voor veranderingen in de internationale economie en ze zijn langer dan andere regio's, zoals bij voorbeeld Zuid-Amerika, gericht geweest op de export. Hun belangrijkste handelspartner is de Verenigde Staten en hun nationaal economisch beleid werd verzwakt door de aanwezigheid van transnationaal kapitaal (Watson 1994). De Koude Oorlog belette een meer gesofisticeerde visie op de sociale en economische problemen waarmee het Caribisch gebied gedurende het grootste deel van zijn geschiedenis werd geconfronteerd (Grugel 1995). Economische en sociale ontwikkeling, illegale immigratie, drugsmokkel en politieke stabiliteit zijn nog altijd punten van zorg voor de regio, ook na het einde van de Koude Oorlog (Fernández de Castro en Rosales 2000).

Als men zich op de beschikbare literatuur baseert, dan zou de onderzoeker verwachten dat regionale akkoorden als het CBI zouden verdwijnen of dat hun belang zou tanen. Daarom luidt onze vraagstelling dan ook: hoe komt het dat ondoelmatige regionale akkoorden overleven in een tijd van internationale veranderingen die ze minder relevant maken? Waarom is het CBI blijven bestaan ondanks de belangrijke internationale veranderingen sinds de Koude Oorlog? Waarom werd het CBI niet vervangen door een handelsregime dat in overeenstemming is met de belangen van de ontwikkelde wereld en de ontwikkelingslanden? Ik zal pogen om de puzzel op te lossen door gebruik te maken van het begrip *belang* dat dan weer wordt gedefinieerd door elementen als *macht*, *samenwerking* gebaseerd op *eigenbelang*, *belangen bepaald door historische bepaalde structuren en belangen bepaald door ideeën over identiteit*. Deze modellen suggereren dat politieke factoren en niet de economische doelmatigheid de duurzaamheid van de regionale akkoorden zoals het CBI allicht kunnen helpen verklaren.

De regionale akkoorden

Het CBI werd in 1983 tijdens het hoogtepunt van de Koude Oorlog opgericht en vestigde, uiteraard met uitzondering van Cuba, een handelsregime tussen de Verenigde Staten en de meeste landen van het Caribisch Bekken.⁷ De Amerikaanse regering vatte de Caribbean Economic Recovery Act of het CBI op als een programma om de economische ontwikkeling in de Caribische en Midden-Amerikaanse landen te bevorderen (Phillips 1991:

1-3). De gekozen mechanismen voor economische ontwikkeling zouden op de expansie van privé-investeringen en de promotie van economische diversificatie aansturen. Een cruciaal element in het akkoord is dat industriële producten zoals kleding, elektronica, hout, vrijetijds- en sportgoederen, zeeproducten, tropisch fruit, groenten, leder, schoeisel, enz. afkomstig uit landen van het CBI belastingvrije toegang verkrijgen tot de Verenigde Staten. Een amendement dat door het Congres in 1990 werd aangenomen, maakte deze vrije toegang permanent.

Behalve het CBI zijn er nog andere regionale akkoorden, zoals de Caribische Gemeenschap (Caribbean Community, CARICOM) en de Verdragen van Lomé. De Verdragen van Lomé wilden bijdragen aan de ontwikkelingsinspanningen van de vroegere Europese koloniën. De eerste Conventie van Lomé werd op 28 februari 1975 ondertekend. De andere drie conventies werden in 1979, 1985 en 1990 ondertekend. De laatste versie staat bekend als het Verdrag van Cotonou (Bénin) uit juni 2001. Lomé breidt de voorkeursbehandeling uit tot vele producten afkomstig uit Afrika, het Caribisch gebied en de landen van de Stille Oceaan. Deze producten kunnen zonder douanerechten te betalen of onderworpen te zijn aan quota's of beperkingen op grond van niet-wederkerigheid de EU binnenkomen. Lomé omvat vier speciale protocollen over goederen als suiker, rund- en kalfsvlees, rum en bananen. De EU voorziet voorts in ontwikkelingshulp aan de ex-koloniën.

De CARICOM is een regionale organisatie die in 1973 door het Verdrag van Chaguaramas (Trinidad & Tobago) werd opgericht nadat er al verschillende inspanningen waren geweest om tot regionale integratie in het Caribische gebied te komen. De CARICOM omvat drie essentiële componenten: (1) economische integratie gebaseerd op een regionale gemeenschappelijke markt, (2) functionele samenwerking op het gebied van cultuur, onderwijs, gezondheid, arbeidsrelaties, toerisme en vervoer en (3) de coördinatie van de buitenlandse en de militaire politiek. De Gemeenschappelijke Markt beschikt over een aantal belangrijke instrumenten voor het liberaliseren van de handel. Deze omvatten het opheffen van de exportrechten naar landen buiten de regio, van de kwantitatieve beperkingen op de regionale handel en van kwantitatieve beperkingen op de invoer en

het toelaten van een vrije doorvoer van producten van de lidstaten.

De Verdragen van Lomé hebben in het CBI als regionaal verdrag een belangrijke externe connectie. De CARICOM beschikt niet over een krachtige externe partner, maar de leden zijn wel in dezelfde regio gesitueerd en ze hebben dezelfde achtergrondkarakteristieken. De leden worden eveneens geconfronteerd met de uitdagingen van na de Koude Oorlog, zoals de oprichting van de NAFTA, en met nieuwe beperkingen als gevolg van de globalisering en het neoliberalisme. Onderzoekers hebben zich daarom terecht afgevraagd wat nog de doelmatigheid van het regionale akkoord kan zijn.

Conceptuele issues

Politieke wetenschappers en economen hebben de term "regio" in meerdere betekenissen gebruikt met als resultaat dat de term geen eenduidig gebruik toestaat. Katzenstein heeft ooit opgemerkt dat de "tweeslachtige definities opvallende karakteristieken in de literatuur van de internationale betrekkingen over de kwestie van het regionalisme" zijn (1997: 6). Sommige definities leggen de nadruk op de geografie, culturele grenzen, politieke instellingen of historische gemeenschappelijkheid. Door echter de nadruk te leggen op één van dergelijke uiteenlopende factoren bemoeilijkt men de analyse, omdat men het onderlinge gewicht ervan dan nog moeilijk kan afwegen. Deze definities verschaffen ons voorts geen duidelijk inzicht in aspecten als de institutionele factoren en de managementaspecten van het regionalisme. Daarom kunnen inzichten afkomstig uit de *regimetheorie* ons helpen om deze politieke variabelen nader te preciseren.

De literatuur over het regionalisme verwijst met betrekking tot de NAFTA en MERCOSUR naar het concept van het open regionalisme (Stallings 1995; Gamble en Payne 1996; Mansfield en Milner 1999). Dit concept is echter misleidend omdat het geen duidelijk onderscheid tussen verschillende vormen van regionalisme maakt. Mansfield en Milner (1999: 617) maken een onderscheid tussen open (Aziatisch) en gesloten (Europees en Amerikaans) regionalisme, hetgeen wel

nuttig kan zijn, maar ook weer tot verwarring kan leiden met andere varianten van regionalisme die reeds vóór de opkomst van de tweede golf bestonden. Bergsten (1997) stelt dat men vormen van regionalisme kan definiëren volgens de mate van openheid van een regionaal akkoord: open lidmaatschap, onvoorwaardelijke status van meestbegunstigde natie (MFN), voorwaardelijke MFN en globale liberalisering. Hij erkent dat verdragen als de EU, NAFTA en MERCOSUR niet behoren tot de categorie van het open regionalisme omdat hun lidmaatschap regionaal inclusief is. De adhesie die ze betoonden aan de principes van

de grenzeloze vrijhandel, zou evenwel die inconsistentie kunnen opheffen. Volgens Bergsten is het concept van open regionalisme evenwel geen nuttig analytisch instrument. Sánchez Bajo (1999) die de regulering van de petrochemische en de staalsector in MERCOSUR heeft bestudeerd, stelt dat open regionalisme een pakket van waarden en visies omvat waarin zowel het economisch als het politiek liberalisme wordt gerechtvaardigd. Open regio-

nalisme zien als een vertoog dat ongeregeld kapitalisme beheersbaar maakt, lijkt mij echter zinvoller. Dat is echter weer onvoldoende om de werkelijke configuratie van regionale akkoorden te beschrijven.

Hoe deze puzzel theoretisch te benaderen?

Wie zich baseert op de gangbare literatuur zou mogen verwachten dat regionale akkoorden als het CBI of Lomé zullen verzwakken of uiteindelijk verdwijnen. Het probleem is dus dat een ogenschijnlijk ondoelmatig regionaal akkoord als het CBI voldoende levenskrachtig is om ondanks belangrijke internationale veranderingen die het minder relevant maakt, te overleven. Het voortbestaan van ineffectieve regionale akkoorden is dus in strijd met hetgeen de literatuur beweert of de onderzoekers blijkbaar intuïtief aanvoelen. Hieruit kan men onmogelijk afleiden of het CBI kan worden vervangen door of getransformeerd tot een handelsregime dat dan wél in overeenstemming is met de belangen van zowel de ontwikkelde economieën als van de ontwikkelingslanden die met de regio relaties onderhouden. Ik stel hier

*Ik stel hier dat het
voortbestaan van
levenskrachtige regionale
akkoorden kan worden
verklaard door politieke
factoren en dat de politiek er
wel degelijk toe doet.*

dat het voortbestaan van levenskrachtige regionale akkoorden kan worden verklaard door politieke factoren en dat de politiek er wel degelijk toe doet. Het laatste werd tot nu toe in de structuralistische, realistische of de neoliberale vakliteratuur over de internationale betrekkingen verwaarloosd.

Twee richtingen in de internationale betrekkingen kunnen ons helpen om onze vraagstelling verder toe te spitsen, namelijk de publicaties over het nieuwe regionalisme en die over de internationale regimes. De literatuur over het nieuwe regionalisme verkent de veranderingen in het internationale systeem die het gevolg waren van het beëindigen van de Koude Oorlog.⁸ Ze onderzoekt de factoren die hebben geleid tot het sluiten van regionale handelsakkoorden en ze peilde naar de voorkeuren van nationale beleidsmakers en van belangengroepen en naar de rol van binnenlandse instellingen, van de mondiale machtsverhoudingen en van de multinationale instellingen (Mansfield en Milner 1999: 589-590). De literatuur over de internationale regimes erkent de effectiviteit⁹ en de levenskracht van regionale regimes en ze verschaft ons een inzicht in de vorming van regionale handelsovereenkomsten die beslissen over "het opruimen van hinderpalen bij het ruilen van goederen, diensten, kapitaal en mensen" (Hurrell 1995: 43).

Sommige politieke wetenschappers benadrukken het internationale management van het economische verkeer. Ze baseren zich daarbij op realistische geopolitieke overwegingen die relevant zijn voor het ontleden van de regionale akkoorden. In hun visie zou het succes van regionale handelsverdragen afhangen van veiligheidsoverwegingen die wél door machtsrelaties worden bepaald. Geografische nabijheid bepaalt volgens hen de "regionale orde" (Lake en Morgan 1997). Zij menen dat het regionalisme de concentratie van economische stromen en de coördinatie van het buitenlands economisch beleid in een geografisch gebied zou moeten helpen verklaren. Regionalisme is daarom een middel om de onderhandelingsposities van lidstaten van een regionaal arrangement te verbeteren (Gilpin 1987; Grieco: 1997). In die zin zijn variabelen zoals relatieve voordelen verkregen door regionale samenwerking, of de verwachting dat een regionaal akkoord voordelen oplevert, wel degelijk van belang voor het oprichten en in stand houden van regionale

instellingen. Gilpin (2001) ziet in de toenemende trend naar regionale integratie een antwoord op het veiligheidsdilemma dat door de proliferatie van regionale handelsakkoorden is ontstaan. Samenvattend kan men derhalve stellen dat de realistische benaderingswijze het belang van machtsrelaties voor de configuratie van regionale handelsakkoorden aan de orde heeft gesteld. Dat lijkt in het geval van het CBI op te gaan, daar militaire en geopolitieke veiligheidsoverwegingen bij het afsluiten van het regionale regime tijdens de Koude Oorlog ooit zwaar meetelden. "Belang" gedefinieerd vanuit een machtsbenadering betekent dat machtige staten ook na het einde van de Koude Oorlog nog steeds begaan zijn met veiligheidsvraagstukken, zoals de illegale immigratie, de drugssmokkel en de politieke stabiliteit in het Caribisch gebied.

De liberale benaderingswijze van het regionalisme volgt de logica van de liberale economen die de gevolgen van de vrijhandel als wezenlijk positief beschouwen. In die zin bekijken de liberalen de regionale instellingen als een probleem van collectieve actie als gevolg van de economische expansie. Deze laatste legt immers een verhoogde druk op de regeringen om tot een regionale coördinatie van hun activiteiten te komen of om functies die de staten zelf alleen niet kunnen uitvoeren te verzorgen (Yarborough en Yarborough 1997). Een cruciaal punt bij de liberalen is of internationale instellingen zich horen te bemoeien met de buitenlandse handel. De literatuur over de internationale regimes is dus relevant om de liberale benaderingswijze van het regionalisme te begrijpen.¹⁰ Vooral Keohanes benaderingswijze van het hegemonisch leiderschap kan nuttig zijn om de rol van de Verenigde Staten bij het vestigen en in stand houden van regionale akkoorden als het CBI te bestuderen.¹¹ Een staat heeft grondstoffen, kapitaal, markten en comparatieve voordelen nodig bij het produceren van goederen ten einde een goede positie tegenover de concurrenten te veroveren (Keohane 1984: 32). Samenwerking is dan het resultaat van het afwegen van belangen en het doen van toegevingen. Deze samenwerking kan ook worden verkregen door negatieve en positieve aansporingen, zoals bedreigingen, straffen, beloften en beloningen (Keohane 1984: 53). Keohane legt ook uit dat de actoren hun interesse verliezen in een regime indien dat laatste hun belangen niet meer dient (1984: 104). De liberale benaderingswijze van het regionalisme sugge-

reert dat hegemonie belangrijk is voor zowel de vorming als de levenskracht van regionale akkoorden. Keohanes neoliberaal institutionalisme voorspelt ook dat de regionale handelsakkoorden zullen verzwakken als de actoren er geen belang meer bij hebben. De tanende interesse van de hegemoniale macht of van haar partners voor het CBI na het einde van de Koude Oorlog zou daarom de verzwakking van dit regionaal akkoord moeten verklaren.

De constructivistische benaderingswijze van het regionalisme en van de internationale regimes heeft aan kracht gewonnen (Katzenstein 1993 en 1997; Naurine 2000). Deze op kennis gebaseerde cognitieve of constructivistische theorie verwijst naar de ideologie, de waarden, de overtuigingen en de beschikbare kennis van de actoren (Haggard en Simons 1987; Hasenclever, Mayer en Rittberger 1997). Volgens deze theorie is de aanwezigheid van een hegemoniale macht of het gebruik van machtsmiddelen onvoldoende om de opkomst van een regime te kunnen verklaren. Actoren zouden maatstaven nodig hebben om de kosten en baten van hun acties te kunnen berekenen. Of, zoals Finnemore uitlegt, "staten zijn ingebed in dichte netwerken van transnationale en internationale sociale relaties die hun perceptie van en hun rol in de wereld scheppen" (1996: 2). Deze overwegingen helpen ons om bepaalde factoren zoals de rol van ideeën bij het verschijnen, de ontwikkeling en de duurzaamheid van internationale regimes te evalueren. Staatsbelangen hebben voorrang op andere belangen. De waarneming van de mondiale problemen is belangrijk voor het bepalen van het nationale belang (Hasenclever, Mayer en Rittberger 1997: 137). Nationale belangen worden uitgewerkt "in de context van internationaal geldende normen en afspraken over wat goed en gepast is" (Finnemore 1996: 2). Beleidsmakers en hun economische adviseurs delen gelijkaardige opvattingen over de beste manier om de problemen van hun respectieve landen aan te pakken. Deze gemeenschappelijke opvattingen leiden tot analoge maatregelen in andere landen. Het nationale belang vereist vrijhandel, dus het openen van de grenzen. De regionale handelsakkoorden kan men dan zien als de uitkomst van dezelfde opvattingen over het aanpakken van de economische en sociale problemen.

De benaderingswijze van de kritische theorie daagt de gangbare opvattingen over het regionalisme en de internationale regimes uit. Sommige aanhangers van de kritische theorie ontleen hun

inspiratie aan de *Frankfurter Schule* en aan de gramsciaanse traditie. De kritische theorie valt de opvattingen aan die de bestaande hiërarchieën als "natuurlijk" willen legitimeren (Linklater 2001). Cruciaal is dat de kritische benaderingswijzen de marxistische focus op de productieverhoudingen voorbijstreeft door de rol van overtuigingen en vertogen te benadrukken. Voor de *habermasianen* bepalen waarden en belangen de wil van de actoren, hoewel hun acties open staan voor alternatieven om aldus bepaalde doelstellingen te kunnen bereiken. Als ze met belangrijke issues worden geconfronteerd dan pogen de actoren duidelijkheid te scheppen met betrekking tot de "gemeenschappelijke levensvormen en de idealen die hun gemeenschappelijk leven vorm moeten geven" (Habermas 1996: 160). Als gevolg van belangenconflicten zou het collectieve zelfbewustzijn onderwerp van voortdurend onderhandelen moeten zijn. Voor gramsciaanse kritische theoretici zoals Hettne leidt de opkomst van internationale regimes en van regionale ordes tot management-systemen die zich met bepaalde beleidsdomeinen als de handel bezighouden (1995: 17-19). In die zin moet men ze beschouwen als een onderdeel van een opkomende wereldorde waarin ideeën, instellingen en materiële aspecten moeten worden ernstig genomen.¹² Regionale akkoorden zijn dan historische structuren die door een hegemoniale macht gesponsord worden. Dit is in overeenstemming met het neoliberale wereldbeeld waarin staten worden bestraft die niet willen meewerken. Volgens Cox is de geschiedenis cruciaal om de wereldordes te kunnen begrijpen, omdat de geschiedenis aantoont hoe de hegemonie zich heeft ontwikkeld ([1993] 1994). In het huidige tijdsgewricht heeft het neoliberalisme geleid tot een "nieuw constitutionnalisme" dat gekarakteriseerd wordt door de vorming van regelingen en instellingen die het mondiale beleid ondersteunen dat door de eigenaren van het grootkapitaal wordt ontworpen.¹³

Samenvattend geformuleerd zou men op grond van de kritische theorie regionale handelsverdragen als het CBI en die van Lomé kunnen beschouwen als het resultaat van een door Europa en de Verenigde Staten ingestelde mondiale orde. De gramsciaanse kritische theorie legt tevens de nadruk op de historische constructie van regionale ordes. Ze benadrukt de relevantie van variabelen als het koloniale verleden. In die zin zijn het CBI en Lomé als regionale handelsakkoorden het resultaat van de geschiedenis van de Caribische regio. Deze historische achtergrond benadrukt het

belang van het kolonialisme, de kapitalistische sociaal-economische krachten en het hegemoniale discours als onderdeel van het historisch blok dat in de regio is gevestigd. De sleutelrol van de regionale akkoorden bestaat erin om aan de ondergeschikte elites de dominante visie op de wereldorde op te leggen. De leiders van de ontwikkelingslanden worden tijdens dit proces gecoopteerd, waarbij ze zich aan de kapitalistische kernlanden aanpassen en participeren in deze regionale regimes door er hun historisch ondergeschikte positie in te legitimeren.

Enkele tentatieve antwoorden

Welke factoren kunnen de levenskracht van regionale akkoorden helpen verklaren ook als de doelmatigheid ervan door een veranderende mondiale context wordt verzwakt? Waarom is het CBI, hoewel internationale veranderingen zijn ondoelmatigheid hebben aangetoond, zo levenskrachtig gebleken? De genoemde theoretische richtingen verschaffen ons hiervoor een aantal verklaringen. Mijn eigen voorkeur gaat uit naar de constructivistische benaderingswijze.

De kritische theorie vormt de kern van de structurele benaderingswijze. Vanuit een structureel gezichtspunt is het mogelijk om te beweren dat naarmate de reikwijdte van historische en structurele voorwaarden die de beleidsmakers van de ontwikkelingslanden beïnvloeden, groter is, ook de levenskracht van regionale akkoorden groter moet zijn. Deze verklaring benadrukt de relevantie van de geschiedenis en van de sociale structuren voor de vorming van de regionale en internationale regimes (Cox [1993] 1994; Gamble en Payne 1996). De Caribische landen zijn historisch gezien kwetsbaarder voor veranderingen in de internationale context dan andere regio's in de wereld. De Caribische landen delen een gemeenschappelijk koloniaal verleden dat hun economische systemen en politieke instellingen heeft beïnvloed. Het Caribisch nationalisme heeft zich in nauwe samenhang met de hegemoniale¹⁴ landen in Europa en met de Verenigde Staten ontwikkeld. Hegemoniale ordes zijn aanwezig in internationale regimes, zoals het CBI en de Verdragen van Lomé, die de gedragsregels van lidstaten vastleggen en die de overheersing

van het transnationaal kapitaal ondersteunen. Deze regionale akkoorden zouden dus een basis verschaffen aan de historische structuren die de Caribische regio beheersen.

Deze verklaring is evenwel onvoldoende om de levenskracht van de regionale akkoorden in het Caribisch gebied inzichtelijk te maken. Ze legt daarbij een overdreven nadruk op de rol van materiële factoren door die bepalend te maken voor de regionale configuratie. Regionalisme wordt aldus herleid tot een aantal economische factoren, waarbij culturele contexten en machts-overwegingen tot afgeleiden van de kapitalistische productiewijze worden gedegradieerd. De gramsciaanse kritische theorie volstaat daarom niet om de puzzel van de levenskrachtige regionale akkoorden op te lossen. De gramsciaanse kritische school heeft lange tijd de onafhankelijke rol van de politieke en institutionele variabelen in haar analyses onderschat. Of, zoals Wendt ooit suggereerde: men mag materiële factoren noch onderschatten, noch overschatten (Wendt 1999: 136). Indien factoren als cultuur en macht worden meegenomen, dan kan men de betekenis van materiële factoren in de configuratie en de levenskracht van de regionale akkoorden beter onderkennen.

Machtsfactoren doen er wel degelijk toe. Dit levert ons de basis voor een politieke verklaring voor de levenskracht van de regionale akkoorden in het Caribisch gebied. Kortom, indien de reikwijdte van een regionaal akkoord groter wordt omdat de beleidsmakers in de ontwikkelde landen hierin een middel zien om hun eigen veiligheidsbelangen te bevorderen, dan zal dat regionaal akkoord levenskrachtiger worden, zelfs al is het niet zijn doel om voor veiligheid te zorgen.

De factor veiligheid legt de nadruk op de machtsverhoudingen in het kader van een nationale veiligheidspolitiek (Grieco 1997). De Amerikaanse en Europese hegemoniale belangen zijn nauw verbonden met de economische en politieke ontwikkelingen in de Caribische regio. Ze omvatten internationale regimes zoals het CBI, de Verdragen van Lomé en de CARICOM. Deze hegemoniale belangen hebben een goede reden om bij te dragen aan de levenskracht van deze regionale regi-

De sleutelrol van de regionale akkoorden bestaat erin om aan de ondergeschikte elites de dominante visie op de wereldorde op te leggen.

mes wegens de mogelijke problemen met immigratie, de politieke stabiliteit, de drugssmokkel en het bewaren van de liberale democratie en de vrijhandel in de regio. De Caribische landen willen ogenschijnlijk graag een ondoelmatig regionaal regime in stand houden indien ze hierdoor relatieve voordelen kunnen verkrijgen. Een ongehinderde toegang tot de Amerikaanse en de Europese markten is zo een relatief voordeel.

De realistische benaderingswijze meent dat men uit de intenties van staten ook hun gedrag kan afleiden. Inderdaad, staten handelen naar hun belangen. Doch de realisten en hun volgelingen kunnen niet precies bepalen wat die nationale belangen van een staat zijn. Het helpt ons niet echt vooruit als men zegt dat het CBI of de Verdragen van Lomé levenskrachtig zijn omdat de Amerikaanse of Europese machtspolitiek dat zo graag wil. Men moet naar andere variabelen durven uitzien om de levenskracht van deze akkoorden te verklaren. Machtsoverwegingen alleen, ook al zijn ze van geopolitieke of geo-economische aard, zijn onvoldoende om het Caribisch regionalisme te verklaren. De Sovjetdreiging is immers met het einde van de Koude Oorlog verdwenen. Het CBI of de Verdragen van Lomé kunnen niet overleven indien ze alleen maar de "oorlog tegen de drugs" helpen te voeren of de illegale immigratie bestrijden. De belangen van de hegemoniale Amerikaanse en Europese machten kunnen daarom op zich alleen nog geen goede verklaring geven voor deze regionale puzzel.

De ontoereikendheid van deze op macht georiënteerde verklaringen voor het overleven van regionale akkoorden noopt me tot het verkennen van neoliberale theorieën die de samenwerking centraal stellen. Vanuit een liberaal perspectief gezien kan men stellen dat, indien de economische doelmatigheid en de verwachtingen van toekomstige voordelen via institutionele samenwerking groot zijn, de levenskracht van regionale handelsovereenkomsten zal toenemen. Inzichten afkomstig van internationale samenwerkingstheorieën leggen de nadruk op de aansporingen die uitgaan van de vrijhandel en van "de toekomst die zijn schaduw vooruit werpt". De kansen geschapen door een samenwerking die zowel de belangen van de ontwikkelde als van de ontwikkelingslanden ten goede komen, vormen hier de kern van de verwachtingen (Keohane 1984). Als regionale hegemoniale machten beschikken de Verenigde Staten en Europa op het hele Amerikaanse continent over een overdaad aan materiële hulpmiddelen. Ze controleren cruciale kapitaalbronnen en markten

die aantrekkelijk zijn voor de Caribische landen. Het belang van de Verenigde Staten en Europa zou erin bestaan dat ze de vrijhandel en de politieke stabiliteit in de regio willen bevorderen en dat ze daarom via het CBI en de Verdragen van Lomé toegevingen doen.

De hegemoniale machten moeten evenwel hun partners overtuigen dat meedoen met het CBI ook in hun voordeel is. Ze doen daarom aan de Caribische landen die de vrije onderneming bevorderen, beloften en stellen beloningen in het vooruitzicht. De "niet-eenduidige resultaten" van het CBI en het relatieve succes van de Verdragen van Lomé kan men vanuit het perspectief van de ontwikkelde en de ontwikkelingslanden als een relatieve verworvenheid van economische doelmatigheid beschouwen. In deze context kan men de CARICOM zien als een alternatief raamwerk dat flexibiliteit aan de Caribische beleidsmakers verschaft.

Ik wil niet ontkennen dat zich tijdens het grootste gedeelte van de periode dat het CBI bestaat, een matige economische groei heeft voltrokken. De gemengde resultaten van het CBI kunnen echter onvoldoende de levenskracht van de akkoorden helpen verklaren. Het voortbestaan van het CBI in de jaren negentig onderstreept enkel het feit dat de Caribische leiders in een fase van eeuwige reconstructie verkeren. De hoge verwachtingen die de Caribische leiders met betrekking tot het CBI koesterden, zijn niet in vervulling gegaan. Zelfs sommige academici hebben vanaf het midden van de jaren negentig alarm geslagen dat deze verwachtingen misplaatst waren, zeker indien men rekening houdt met het wedervaren van het experiment in Puerto Rico en met de Operation Bootstrap¹⁵ (Frambes-Buxeda 1990; Pantojas-García 1985). Aan het verlangen naar verdere samenwerking met de Verenigde Staten en Europa werd ogenschijnlijk niet volledig tegemoetgekomen met akkoorden zoals die van het CBI of van Lomé. De Caribische landen zijn intussen nog niet uit het CBI of Lomé gestapt. Ook is er geen duidelijk signaal dat de Verenigde Staten en Europa deze verdragen zouden willen opzeggen en over nieuwe verdragen met de Caribische landen zouden willen onderhandelen.

De constructivistische benaderingswijze van het regionalisme kan ons misschien accuratere antwoorden verschaffen. Vanuit een constructivistisch perspectief kan men stellen dat de regionale akkoorden sterker zullen zijn naarmate de beleidselites de identiteit van hun regio als

sterk verbonden met landen buiten de regio zien. Factoren die te maken hebben met de regionale identiteit, met wederzijdse sympathie en vertrouwen, worden door auteurs uit deze school bestudeerd (Hurrell [1995] 1998). Ideeën bij het afsluiten van een regionaal akkoord spelen een belangrijke rol. Met ideeën bedoel ik hier de visies op de regionale identiteit, de rol van de regio in de wereldpolitiek, noties over sociale en economische ontwikkeling en de prioriteiten van de buitenlandse politiek die volgens deze prioriteiten worden vastgelegd. Wat willen staten bereiken met het continueren van regionale akkoorden? De constructivisten zouden zeggen dat staten hun belangen najagen. De betekenis van hetgeen "belang" is, kan echter in de structuralistische, de realistische en de liberale theorieën van betekenis verschillen. Wat actoren willen, zegt Wendt, dat bepaalt de belangenconfiguratie (Wendt 1999: 231). Staten moeten weten wat ze willen en daarom "veronderstellen belangen identiteiten". Identiteiten zijn richtinggevend voor de politiek van staten, en hun belangen verlenen hen een motiverende kracht. Omdat nationale belangen sociale constructies zijn, kunnen ze divers zijn. Deze diversiteit vloeit voort uit de vele identiteiten die staten (evenals de individuen trouwens) bezitten. Wendt identificeert vier types van nationale belangen: fysieke overleving, autonomie, economisch welbevinden en collectief zelfrespect.

Price en Reus-Smith stellen dat de constructivisten dat onderdeel van de internationale betrekkingen onderzoeken wat de kritische theoretici hebben "laten liggen" (1998: 285). Dat onderdeel heeft dan betrekking op de "politiek van insluiting en uitsluiting" en dat verwijst dan weer naar de betekenis van de soevereine staat als de belangrijkste actor op wereldvlak, naar de mogelijke expansie of onderwerping van politieke gemeenschappen en staten en naar het issue van mondiale veranderingsprocessen. In deze zin verdiepen de constructivisten op drie vlakken de sociologische verkenning van de politieke en morele gemeenschappen. Ten eerste zien zij de staat als "een administratieve en institutionele structuur, niet als een actor" (Price en Reus-Smith 1998: 286). Ten tweede focussen constructivisten op de intersubjectieve betekenissen die de relevante actoren op zowel de binnenlandse als de mondiale niveaus bezitten. Ten derde trachten de constructivisten te ontdekken hoe deze factoren de actoren helpen versterken of verzwakken. Het is

daarom van belang te weten hoe de globalisering de ontwikkelingslanden helpt of hindert bij het zoeken naar kansen.

Met behulp van deze denkbeelden kan ik enkele gedachten over de regionale levenskracht in het Caribisch gebied op papier zetten. Zoals Knight stelt kan men betekenisvolle verschillen tussen de landen van de regio aanwijzen. "Deze verschillen ontkennen, stelt de auteur, zou gelijk staan aan het ontkennen van de politieke realiteit van het Caribisch gebied. De afzonderlijke politieke identiteiten van het Caribisch gebied zijn gegarandeerd even sterk als onontkoombaar" ([1978] 1990: xvi). Spijts hun historische gemeenschap die in hun kolonisatieprocessen wortelt, en hun zwakte ten aanzien van landen buiten de regio, blijft hun gevoel van isolement erg duidelijk. Onderzoekers verbazen zich over het feit dat de Caribische landen, hoewel ze op grote onderlinge afstand van elkaar liggen, een gemeenschappelijke kijk op dat de wereld bezitten. Knight omschrijft die visie als de Caribische *Weltanschauung*.

Het is geen toeval dat bij gebrek aan een sterke Caribische identiteit de inspanningen ten gunste van een naar binnen gericht regionalisme zwak zijn. De identiteiten van deze landen zijn over de vele eilanden van de regio verspreid. Het Caribisch gebied kan men omschrijven als "eilanden met hun rug naar de zee toegekeerd", om hier de formulering van Domínguez (1997: 6) expliciet te gebruiken. De volkeren en de regeringen van het Caribisch gebied hebben ongetwijfeld gekozen om hun hoop te vestigen op een regionaal akkoord dat een macht van buiten de regio kan verplichten om hulp te bieden. Deze factoren verklaren waarom de Caribische beleidsmakers meer "geloof" en "vertrouwen" hebben in de externe verbindingen via het CBI en de Verdragen van Lomé dan in de intra-regionale optie van de CARICOM. Hoewel de CARICOM zich inspande om een regionale institutionele basis voor het oplossen van de problemen te leggen, toch was ze niet bij machte om "de economische levensvatbaarheid van om het even welk afzonderlijk Caribisch land te garanderen" (Watson 1997: 81).

Vanuit een constructivistisch standpunt gezien definiëren de staten op het internationale niveau hun identiteit in relatie tot andere staten. Daarom kunnen staten afhankelijk van de situatie waarin ze verkeren uiteenlopende meningen hebben.

Hun identiteit als "Caribische" staten kan daardoor zwak zijn. Toch blijft die identiteit van symbolisch belang. Het bestaan van de CARICOM is hiervan een levend bewijs. Instellingen die van groot belang zijn voor hun materieel overleven, drijven die staten echter in de richting van Europa en de Verenigde Staten. Het CBI en Lomé bemoeilijken echter de constructie van een Caribische identiteit. De migrantengemeenschappen in Europa en in de Verenigde Staten die met hun landen van oorsprong in contact blijven, zorgen ervoor dat het identiteitsprobleem nogal ingewikkeld oogt. Het Caribische regionalisme staat niet los van deze realiteiten.

Hier mag men niet goedschiks uit opmaken dat de Caribische identiteit irrelevant is voor de elites of voor de massa van de bevolking op de eilanden. Het gaat hier integendeel om een projectie van de constructie van hun sociale identiteit. Het punt is dat de Caribische landen vele identiteiten ontwikkelden naargelang hun verschillende sociale en materiële belangen. De levenskracht van het CBI of de Verdragen van Lomé toont dus aan dat deze naar buiten gerichte akkoorden een collectieve identiteit konden scheppen die nu van cruciaal belang is voor hun materiële voortbestaan dan de naar binnen gerichte regionale akkoorden.

De relatie tussen ideeën en materiële krachten moet echter door de constructivisten nog duidelijker worden uitgewerkt. Aldus corrigeert de gramsciaanse kritische benaderingswijze in belangrijke mate de realistische en constructivistische benaderingswijze. Beide laatste vullen dan weer de inzichten van het realisme en het constructivisme in hun kritieken op het neoliberale institutionalisme aan. Dit helpt ons om de rol van "macht" als een factor in de configuratie van ideeën beter te begrijpen.

Conclusies

Om mondiale issues als de regionalisering in het Caribische gebied te bestuderen hebben we betere theoretische instrumenten nodig. De levenskrachtige regionale akkoorden die uitdagingen afkomstig van veranderingen in de internationale relaties aankunnen, kan men enkel met behulp

van relevante theoretische inzichten analyseren. In de literatuur wordt gesteld dat het regionalisme een antwoord is op de problemen die het internationaal management in de context van de economische globalisering ondervindt. Economen, hierin gevolgd door politieke wetenschappers, hebben een aantal richtlijnen voor het analyseren van deze issues opgesteld. De gebruikelijke analyses van regionale akkoorden zoals het CBI, Lomé en de CARICOM volgen de visie van de economen en ze vertonen daardoor ook theoretische en conceptuele tekortkomingen. Het probleem met de economische benaderingswijze is dat zij geen beroep doet op variabelen als identiteit en culturele issues of de invloed van de geschiedenis. In hun analyses van het regionalisme hebben de specialisten van de internationale betrekkingen getracht functionele verklaringen voor de interna-

tionale orde te geven ten einde zo het verklarende institutionele verband te kunnen leggen (Hurrell [1995] 1998).

Volgens mij is dit onvoldoende om ons een samenhangende politieke analyse van het regionalisme te verschaffen. Daarom meen ik dat de regimetheorie met haar algemene beschrijvingen van het regionalisme de nodige analytische nauwkeurigheid mist en dubbelzinnig is. Analytici van de regimetheorie hebben echter wel bijgedragen tot het ontwerpen van een theoretisch raamwerk dat men kan gebruiken voor het ontwikkelen van nuttige modellen om regionale akkoorden zoals het CBI, de Verdragen van Lomé en de CARICOM te bestuderen. Inzichten uit de constructivistische en de kritische theorie kunnen ons evenwel voort helpen om de rol van de identiteit en van postkoloniale erfenissen bij de vorming van de wereldorde en van de regionale akkoorden te bestuderen.

(vertaling: André Mommen)

LITERATUUR:

- Bergsten, C. Fred. 1997. 'Open regionalism', *Working Paper 97-3*, Institute for the Study of International Economics, <http://www.iie.com/catalog/wp/1997/97-3.htm>.
- Cox, Robert W. [1993] 1994. 'Gramsci, hegemony and international relations: An essay in method', *Gramsci, Historical*

- Materialism and International Relations*. Stephen Gill (red.), New York: Cambridge University Press.
- Fawcett, Louise [1995] 1998, 'Regionalism in Historical Perspective', *Regionalism in World Politics: Regional Organization and International Order*. Louise Fawcett and Andrew Hurrell (eds.) New York: Oxford University Press.
- Fernández de Castro, Rafael en Rosales, Carlos A. 2000. 'Migration issues: Raisin' the stakes in U.S.-Latin American relations', *The Future of Inter-American Relations*. Jorge I. Domínguez (red.), New York: Routledge.
- Fernández Jilberto, Alex E. en Mommen, André. 1998. 'Globalization versus regionalization', *Regionalization and Globalization in the Modern World Economy: Perspectives on the Third World and Transitional Economies*, Alex E. Fernández Jilberto en André Mommen (red.), Londen: Routledge.
- Finnemore, Marta. 1996. *National Interests in International Society*. Ithaca: Cornell University Press.
- Frambes-Buxeda, Aline. 1990. 'Las Falsas Expectativas del Plan del Caribe para la Subregión a la Luz de las Experiencias de Puerto Rico', *Puerto Rico en la Economía Política del Caribe*. Carmen Gautier Mayoral, Ángel I. Rivera Ortiz, and Ilsa E. Alegría Ortega, eds. Río Piedras, P.R.: Ediciones Huracán.
- Gamble, Andrew and Payne, Anthony. 1996. 'Conclusion: The new regionalism', *Regionalism and World Order*. Andrew Gamble and Anthony Payne, (red.) New York: St. Martin's Press.
- Gill, Stephen. 1995. 'Theorizing the interregnum: The double movement and global politics in the 1990s', *International Political Economy: Understanding Global Disorder*. Björn Hettne (red.), Londen: Zed Books.
- Gilpin, Robert. 2001. *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order*. Princeton: Princeton University Press.
- 1987. *The Political Economy of International Relations*. Princeton: Princeton University Press.
- Grieco, Joseph M. 1997. 'Systemic Sources of Variation in Regional Institutionalization in Western Europe, East Asia, and the Americas', *The Political Economy of Regionalism*. Edward D. Mansfield en Helen V. Milner (red.) New York: Columbia University Press.
- Grugel, Jean en Hout, Wil. 1999. 'Regions, Regionalism, and the South', *Regionalism across the North-South Divide: State Strategies in the Semi-Periphery*. Londen: Routledge.
- 1996. 'Latin America and the Remaking of the Americas', *Regionalism and the World Order*. Andrew Gamble en Anthony Payne (red.). New York: St. Martin's Press.
- 1995. *Politics and Development in the Caribbean Basin*. Bloomington: Indiana University Press.
- Habermas, Jürgen. [1996] 1998. *Between Facts and Norms: Contribution to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Haggard, Stephan en Simmons, Beth. 1987. 'Theories of International Regimes', *International Organization*, 41 (3): 491-517.
- Hasenclever, Andreas, Mayer, Peter, en Rittberger, Volker. 1997. *Theories of International Regimes*. Cambridge; New York: Cambridge University Press.
- Hettne, Björn. 1995. 'Introduction: The International Political Economy of Transformation', *International Political Economy: Understanding Global Disorder*. Björn Hettne (red.). Londen: Zed Books.
- Hout, Wil. 1999. 'Theories of International Relations and the New Regionalism', *Regionalism across the North-South Divide: State Strategies in the Semi-Periphery*. Londen: Routledge.
- Hurrell, Andrew. [1995] 1998. 'Regionalism in Theoretical Perspective', *Regionalism in World Politics: Regional Organization and International Order*. Louise Fawcett en Andrew Hurrell (red.). New York: Oxford University Press.
- Katzenstein, Peter. 1999. 'A World of Regions: America, Europe and East Asia', *Global Legal Studies Journal*, <http://www.law.indiana.edu/glsj/vol/katz.html>
- [1993] 1997. 'Regionalism in Comparative Perspective', *ARENA Working Paper Series*, http://www.arena.uio.no/publications/wp96_1.htm
- Keohane, Robert O. 1984. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press.
- Knight, Franklin W. [1978] 1990. *The Caribbean: The Genesis of A Fragmented Nationalism*. New York: Oxford University Press.
- en Palmer, Colin A. 1989. 'The Caribbean: A Regional Overview', *The Modern Caribbean*. Franklin Knight and Colin A. Palmer (red.). Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Krasner, Stephen. 1983. 'Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables', *International Regimes*, Stephen Krasner (red.). Ithaca: Cornell University Press.
- Lake, David en Morgan, Patrick M. 1997. 'The New Regionalism in Security Affairs', *Regional Orders: Building Security in a New World*. David A. Lake en Patrick M. Morgan (red.). University Park, PA: The Pennsylvania State University Press.
- Linklater, Andrew. 2001. 'The Changing Contours of International Relations Theory', *Critical Theory and World Politics*. Richard Wyn Jones, ed. Boulder, Co.: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Mansfield, Edward en Milner, Helen V. 1999. 'The New Wave of Regionalism', *International Organization*, 53 (3): 589-627.
- en Bronson, Rachel. 1997. 'The Political Economy of Major-Trade Flows', *The Political Economy of Regionalism*. Edward D. Mansfield en Helen V. Milner (red.). New York: Columbia University Press.

- Moore, Fauzya. 1993. 'The CBI and the Caribbean Community: The Implications of the CBI for the Regional Integration Movement', *Imperial Power and Regional Trade: The Caribbean Basin Initiative*. Ontario, Canada: Wilfrid Laurier University Press.
- Naurine, Shaun. 2000. 'Economics and Security in the Asia Pacific: A Constructivist Analysis', *Columbia International Affairs Online*, <http://www.columbia.edu/sec/dlc/ciao/isa/naso/>
- The Office of the United States Trade Representative. 1999. *Third Report to Congress on the Operation of the Caribbean Basin Economic Recovery Act*. <http://www.ustr.gov/regions/whemisphere/camerica/cbi.shtml>
- Pantojas-García, Emilio. 1985. 'The U.S. Caribbean Basin Initiative and the Puerto Rican Experience: Some Parallels and Lessons', *Latin American Perspectives*, 47 (12): 105-128.
- Pastor, Robert A. 1992. *Whirlpool: U.S. Foreign Policy Toward Latin America and the Caribbean*, Princeton N.J.: Princeton University Press.
- Payne, Anthony en Gamble, Andrew. 'Introduction: The Political Economy of Regionalism and World Order', *Regionalism across the North-South Divide: State Strategies in the Semi-Periphery*. Londen: Routledge.
- Phillips, Jim. 1991. 1991 *Guidebook: Caribbean Basin Initiative*. U.S. Department of Commerce, International Trade Administration.
- Price, Richard en Reus-Smith, Christian. 1998. 'Dangerous Liaisons? Critical International Theory and Constructivism', *European Journal of International Relations*. 4(3):259-294.
- Ramnarine, Devanand J. 1993. 'The Political Logic of the CBI', *Imperial Power and Regional Trade: The Caribbean Basin Initiative*. Ontario, Canada: Wilfrid Laurier University Press.
- Randall, Stephen J. en Mount, Graeme S. 1998. *The Caribbean Basin: An International History*. Londen: Routledge.
- Sánchez Bajo, Claudia. 1999. 'MERCOSUR's Open Regionalism and Regulation: Focusing on the Petrochemicals and Steel Sectors', *Columbia International Affairs Online*, <http://www.cc.columbia.edu/sec/dlc/ciao/isa/saco1/saco1.html>.
- Serbin, Andrés. 1997. 'The Geopolitical Context of the Caribbean Basin in the 1990s: Goeconomic Reconfigurations and Political Transitions', *Cuba and the Caribbean: Regional Issues and Trends in the Post-Cold War Era*. Joseph Tulchin, Andrés Serbin en Rafael Hernández (red.). Wilmington, DE: Scholarly Resources Inc.
- Stallings, Barbara. 1995. 'The New International Context of Development', *Global Change, Regional Response: The New International Context of Development*. Barbara Stallings (red.). New York: Cambridge University Press.
- Watson, Hilbourne A. 1997. 'The Techno-Paradigm Shift, Globalization, and Western Hemisphere Integration Trends and Tendencies: Mapping Issues in the Economic and Social Evolution of the Caribbean', *Cuba and the Caribbean: Regional Issues and Trends in the Post-Cold War Era*. Joseph S. Tulchin, Andrés Serbin en Rafael Hernández (red.). Wilmington, DE: Scholarly Resources, Inc.
- . 1994. 'Beyond Nationalism: Caribbean Options Under Global Capitalism', *The Caribbean in the Global Political Economy*. Hilbourne A. Watson (red.). Boulder, Co.: Lynne Rienner Publishers.
- Wendt, Alexander. 1999. *Social Theory of International Politics*. New York: Cambridge University Press.
- Yarbrough, Beth en Yarbrough, Robert M. 1997. 'Dispute Settlement in International Trade: Regionalism and Procedural Coordination', *The Political Economy of Regionalism*. Edward D. Mansfield en Helen V. Milner (red.). New York: Columbia University Press.

NOTEN:

1. De termen preferentieel handelsakkoord, internationaal regime en regionaal akkoord worden gebezigd door onderzoekers van het regionalisme. Politieke wetenschappers in de internationale betrekkingen verkiezen het gebruik van concepten als regionaal akkoord en internationaal regime, terwijl politieke wetenschappers in de vergelijkende politicologie die zich ook bezighouden met de studie van de politieke economie, de term preferentieel handelsakkoord verkiezen, dit in navolging van de economen. Ik verwijs naar deze akkoorden als regionale akkoorden of regionale regimes.
2. In deze context verwijst levenskracht en stevigheid naar het voortbestaan van regimes "nadat de voorwaarden die hun creatie hebben bevorderd, verdwenen zijn" (Hasenclever, Mayer en Rittberger 1997: 38).
3. De definitie van regimes door Krasner luidt "principes, normen, regelgeving en besluitvormingsprocedures waar de verwachtingen van een actor samenvloeien in een domein van issues" (Krasner 1983: 2).
4. Mansfield en Milner stellen dat open regionalisme "een verlangen is naar niet-discriminerende handelspraktijken en een bereidheid is om nieuwe leden te aanvaarden" (1999: 617).
5. Dit lijkt op de visie van het Caribische gebied voorgesteld door Knight ([1978] 1990). Ik neem echter het historisch belang van interacties met landen als Venezuela, Mexico en Colombia en de betekenis van de Midden-Amerikaanse gebeurtenissen voor het Caribische gebied ernstig.
6. Antigua, de Bahamas, Barbados, Belize, Cuba, Dominica, de Dominicaanse Republiek, Grenada, Guyana, Haïti, Jamaica, Saint Lucia, Saint Kitts-Nevis, Saint Vincent en de Grenadines, Suriname en Trinidad & Tobago zijn onafhankelijke staten. Frans-Guyana, Guadeloupe en Martinique zijn overzeese departementen van Frankrijk. Saba, Sint-Maarten (de andere helft, namelijk Saint Martin, is Frans), Sint Eustachius, Curaçao, Bonaire en Aruba zijn Nederlandse gebiedsdelen met zelfbestuur. De Britse Virgin Eilanden, de Kaaiman Eilanden, Montserrat en de Turks en

- Caicos Eilanden zijn Britse koloniën. Puerto Rico behoort tot de Commonwealth (Estado Libre Asociado) van de Verenigde Staten, maar dit statuut wordt nu op het eiland in hoge mate betwist.
7. De premier van Jamaica Edward Seaga suggereerde aan de pas aan de macht gekomen Republikeinse regering in 1981 een type van "mini-Marshall Plan voor het Caribisch gebied" af te kondigen. De regering van Ronald Reagan lanceerde in 1982 in een boodschap aan de Organisatie van Amerikaanse Staten de belofte alles te willen doen om het omverwerpen van regeringen in de regio te voorkomen (Pastor 1992). Dramatische gebeurtenissen zoals de Cubaanse Revolutie, de experimenten met revolutionair socialisme in Grenada in de jaren tachtig, de burgeroorlogen in Nicaragua, Guatemala en El Salvador en het Jamaicaanse experiment met democratisch socialisme in dezelfde periode werden door de ontwerpers van de Amerikaanse buitenlandse politiek beschouwd als een onderdeel van het expansionistische plan van de Sovjets in de regio (Pastor 1992). In deze context manifesteerde de Amerikaanse economische politiek zich via handelsakkoorden zoals het CBI in samenhang met de veiligheidsbelangen die gericht waren op de controle over de Caribische regio en op het isoleren van Cuba.
 8. Deze veranderingen omvatten nieuwe houdingen ten aanzien van internationale samenwerking, decentralisatie van het internationaal systeem, globaliseringsprocessen, de neergang van ideologische noties die collectieve solidariteit in de Tweede en de Derde Wereld bevorderden, en democratiseringstrends. Zie Fawcett [1995] 1998, blz. 17-30.
 9. In de context van dit artikel verwijst effectiviteit van een regime naar "de mate waarin bepaalde objectieven worden bereikt of bepaalde doelstellingen worden gehaald". Zie Hasenclever, Mayer en Rittberger 1997: 2.
 10. Hurrell legt uit dat het neoliberale institutionalisme, in het bijzonder de regimetheorie, nogal invloedrijk is geweest bij het bestuderen van de internationale samenwerkingsproblemen in verband met het regionalisme. Zo beweert hij in het bijzonder dat dit "een zeer geloofwaardige en te veralgemenen theorie voor het begrijpen van de opkomst van regionalisme is" ([1995] 1998: 61). Ook al is de regimetheorie gekritiseerd omdat ze een liberaal accent legt ten aanzien van de problemen van de internationale betrekkingen, toch erkennen theoretici van de realistische en de kritische theorie dat dit een vertrekpunt voor de studie van de regionale problemen is (Payne en Gamble 1996: 4-5; Lake en Morgan 1997: 53-54).
 11. Hegemonie verwijst naar een bijzondere situatie waarin sterke staten de bestuursregelingen bepalen en handhaven (Keohane 1984: 34-35).
 12. Een wereldorde wordt door Gill gedefinieerd als "een relatief persistent patroon van opvattingen, instellingen en materiële krachten die de historische structuren gedurende een tijd vormen, waar structuren zowel in tijd en ruimte bepaalde maatschappijen of beschavingsvormen kunnen transcenderen" (Gill 1995: 68).
 13. Gill definieert het nieuwe constitutionalisme als "de gevarieerde en complexe inspanningen, speciaal door rechtse politieke krachten en door de neoklassieke economen en het financierskapitaal geleverd om een politiek-juridisch raamwerk te ontwikkelen voor het mondiale herstel van het kapitaal en dus voor het intensifiëren van disciplinerende marktvormen" (1995: 78).
 14. De vier modellen die ik beschreef, hebben, hoewel ze in verschillende vormen zijn gedefinieerd, het concept "hegemonie" gemeenschappelijk. In wezen beschrijft dit concept de controle of dominantie over sommige zwakke staten door een andere sterke staat.
 15. *Operation Bootstrap* was een programma dat door Teodoro Moscoso (1910-1992) in 1947 werd gelanceerd ten einde vooral Amerikaans investeringskapitaal naar het eiland te halen om de industrialisatie in arbeidsintensieve sectoren te bevorderen (nvdv).